

Stabilní právní prostředí, podpora vzdělání a investic, minimální byrokracie a tedy i nízké daně, napomáhají ekonomickému růstu lichtenštejnského knížectví. Dlouhodobá strategie zodpovědného vládnutí na úrovni vlády i obcí, nadstranický kníže jako hlava státu a přímá demokracie s možností odvolání politiků, dávají občanům Lichtenštejnska jistoty, že jejich malá země obstojí i v dalších staletích.

Ing. Pavel Juřík

Úvod do historie

Ve středověku se na území dnešního Knížectví Lichtenštejn vytvořila hrabství Vaduz a panství Schellenberg. Kolem roku 1130, 300 kilometrů severovýchodně nedaleko Vídně, postavil Hugo von Petronel hrad, kterému dal název Liechtenstein. On i jeho potomci se poté nazývali podle něj „von und zu Liechtenstein“. V roce 1698 koupil kníže Hans-Adam I. předlužené panství Schellenberg a v roce 1712 k němu přikoupil i hrabství Vaduz.

Lichtenštejnské knížectví vzniklo v roce 1719 privilegiem císaře Karla VI., a to spojením hrabství Vaduz a panství Schellenberg. Vzniklo 343. a současně poslední suverénní území v rámci Svaté říše římské. Úplnou nezávislost knížectví získalo v roce 1806 a udrželo si ji dodnes, jako jediný z bývalých členů říše, pod stejným názvem a ve stejných hranicích. Je tedy jedním z nejstarších existujících států na světě. Od roku 1868 nemá knížectví armádu a za obou světových válek bylo neutrální.

O hospodářský rozmach původně chudé alpské zemičky se zasloužil knížecí rod Liechtensteinů, který až do roku 1945 finančně dotoval provoz státu. Důležitý impulz přinesl rok 1919 a příklon Lichtenštejnska ke Švýcarsku. Obě země spojuje nejen poštovní, celní a měnová unie, ale také liberální zákonodárství, které knížectví převzalo od svého souseda. To v meziválečném období do země přineslo investice do lehkého průmyslu.

Kníže František Josef II. (1906-1989) po anšlusu Rakouska přesídlil z Vídně a Valtic do neutrálního Vaduzu, který je od roku 1938 sídlem hlavy rodu i státu. Když byl v roce 1945 v Československu zkonfiskován majetek 34 lichtenštejnských občanů, včetně čtyř členů panovnické rodiny, přišli Liechtensteinové o cca 80% svého majetku v Evropě.

Majetek v Rakousku byl poškozen válkou (např. vídeňské paláce) a byl obsazen Rudou armádou (vyrabovala a zdevastovala klasicistní zámek Neue-Liechtenstein, kde odcizila i cenný rodinný archiv – vrácen byl až roku 1996). Sovětská okupační správa Rakouska skončila až v roce 1955. Rod se tak dostal do vážné finanční krize. Aby kníže pokryl alespoň nejnětější výdaje, musel prodat některé nemovitosti v Rakousku a řadu uměleckých děl z knížecích sbírek. Reorganizaci rodinného majetku a jeho sloučení do nadace Liechtenstein Global Trust provedl jeho syn Hans-Adam II. (*1945 Curych).

Poválečná obnova a otevření se světu

Knížeti Františku Josefovi II a jeho synovi Hansi-Adamovi II. vděčí Lichtenštejnsko za reformy, které umožnily jeho neuvěřitelně úspěšný hospodářský rozvoj. Po 2. světové válce se hnacím motorem růstu hospodářství a životní úrovně v knížectví stalo špičkové strojírenství. Díky vysoce kvalifikované pracovní síle, minimální byrokracii a tedy i nízkému daňovému zatížení, země měla výborné podmínky pro investice do strojírenství a služeb. Růst hospodářství byl v 60. – 80. letech tak velký, že si vyžádal zaměstnání pracovníků ze zahraničí (dnes cca 48%) a expanzi lichtenštejnských firem do zahraničí.

Již v roce 1970 byl HDP Lichtenštejnska (4.237 USD/obyv.) vyšší, než v sousedním Švýcarsku (3.925 USD/obyv.) a byl 8. nejvyšší na světě. Od roku 2005 si knížectví drží bez přestávky druhé místo v tabulce zemí s nejvyšší životní úrovní na světě (za Monakem). V roce 2012 činil HDP na obyvatele 158.976 USD a průměrný měsíční plat byl 6.380 CHF.

V roce 2012 tvořil průmysl a strojírenství okolo 38 % HDP, což bylo více než např. v Německu (28 %). Zaměstnává téměř 40% pracovníků. Řada ze zdejších cca 700 průmyslových firem patří mezi světové leadery (např. HILTI, Hoval, ThyssenKrupp Presta). Ty se zaměřují na špičkové výrobky a služby s vysokou přidanou hodnotou. Lichtenštejnsko-švýcarská firma Hilcona patří mezi největší výrobce potravin v Evropě.

Finanční sektor (banky, pojišťovny, fondy) je ve srovnání se Švýcarskem nebo Lucemburskem velmi malý (bilanční suma 177 mld. CHF). Generuje 24 % HDP a tento podíl od roku 2010 klesá. Lichtenštejnské banky splňují požadavky OECD, pokud jde o bankovní tajemství a výměnu informací s dalšími státy (naopak jiné státy, včetně několika členů EU, mají výjimky až do roku 2017).

V posledních letech vlády knížete Františka Josefa II. a v době regentství jeho syna Hanse-Adama II. (od roku 1984), se Lichtenštejnsko více otevřelo světu. Např. v roce 1978 se Lichtenštejnsko stalo členem Rady Evropy, roku 1990 členem OSN, o rok později vstoupilo do ESVO a v roce 1995 do Světové obchodní organizace a EEA. Současně došlo k otevření dalších zastupitelských úřadů v zahraničí.

Ústavní reforma v roce 2003

Nehledě na politické programy lichtenštejnských vlád, všichni politici, moderováni nadstranickou hlavou státu, se zaměřují na zájmy země a jejích občanů. V letech 1993-2003 knížectví procházelo

ústavní krizí, když někteří politici chtěli omezit pravomoci knížete, jako hlavy státu. Kníže v tom viděl ohrožení demokracie a předložil vlastní návrh.

Pokud má nést odpovědnost za dlouhodobé zájmy knížectví, musí být schopen korigovat krátkodobé populistické programy některých politiků a chránit menšiny v zemi. Jeho návrh nové ústavy mu proto dával dokonce více pravomocí. V případě jejího odmítnutí kníže sdělil, že on i jeho rod budou rezignovat na roli formální hlavy státu a odejdou do Rakouska. Pokud by nemohl ovlivňovat a nést zodpovědnost za dlouhodobý rozvoj země, nemělo by smysl, aby roli hlavy státu vykonával, řekl tehdy.

V roce 2003 proběhlo referendum o přijetí této nové ústavy, zachování dosavadní nebo přijetí ústavy omezující pravomoci hlavy státu (zúčastnilo se ho 88% voličů). Více než 64% voličů podpořilo návrh ústavy předložený knížetem, 20% preferovalo současnou ústavu a jen 14% bylo pro omezení pravomocí knížete.

Přímá demokracie a efektivní veřejná správa

Po vzoru Švýcarska mají lichtenštejnští občané právo rozhodovat o důležitých otázkách v referendu, které mohou vyvolat politici, obce nebo občané. V referendu je možné odmítnout nebo schválit zákon, odvolat vládnoucího knížete nebo i zrušit monarchii. Kromě nové ústavy v roce 2013 se referendem rozhodovalo např. vloni o povolení potratů (byly zakázány). Země ale funguje natolik spořádaně a „automaticky“, že referendum zde příliš mnoho není.

Ačkoliv má knížectví jen 160 km² a 37.000 obyvatel, musí mít všechny úřady, které má moderní stát. Vzhledem k velikosti země ale musí být vytvořeny účelně, bez zbytečných byrokratických předpisů a s minimem personálu. Úředníci na obecních a vládních úřadech musí být kompetentní, poctiví a výkonní. K tomu je kromě výběru a veřejné kontroly, motivují i nadstandardní platy. Občané mají právo na všechny informace o chodu státu a obcí (výběrová řízení, rozpočty ad.), které si ze svých daní platí.

Pro budoucnost každého státu je velmi důležitá výchova a vzdělání nových generací. Proto knížectví věnuje tolik pozornosti školství. Možná mnohé překvapí, že nejvyšší platy v zemi mají právě pracovníci ve vzdělávacím sektoru (2012 - 9.365 CHF/měs.), ale práce učitele je výběrová. Vláda podporuje integraci handikepovaných dětí v běžných třídách.

Veřejné rozpočty knížectví byly dlouhodobě vyrovnané, až do světové finanční krize. Obecní rozpočty jsou v přebytku i nyní, pouze státní rozpočet je v deficitu, nicméně vláda ho financuje z úspor, které si „nastřádala“ v posledních desetiletích. I Lichtenštejnsko dnes musí šetřit, proto byly redukovány státní výdaje a jedná se o reformě penzí.

Globální knížectví

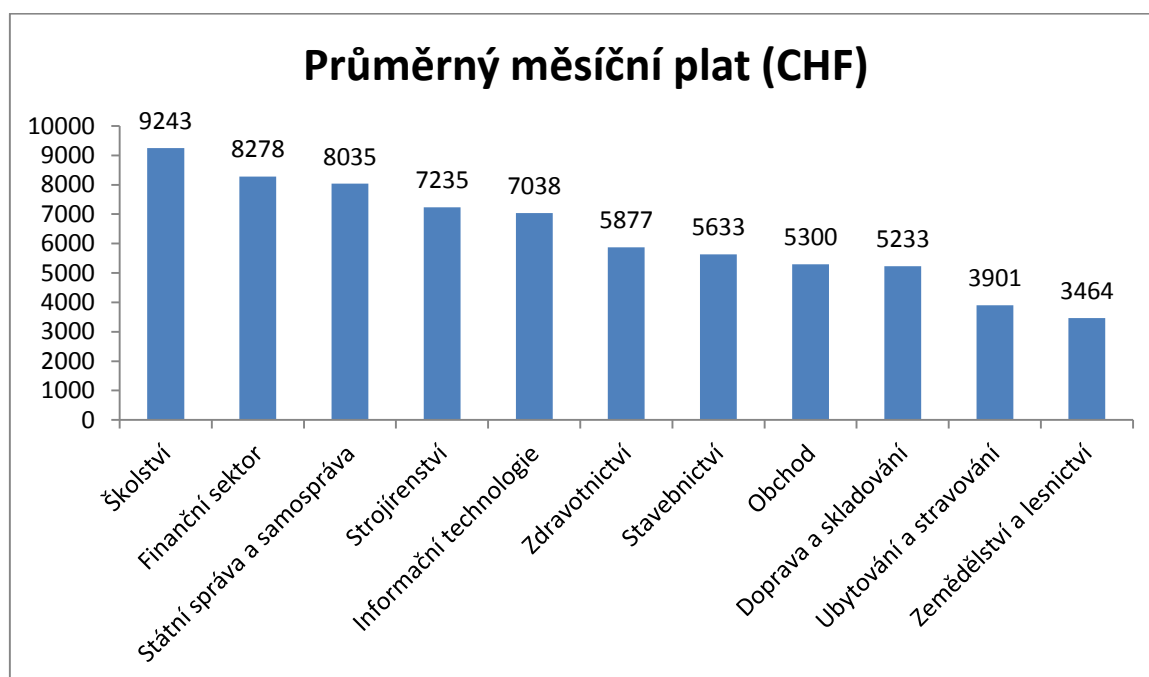
Obecně převládá názor, že knížectví žije z bankovních služeb „daňového ráje“. Skutečností je, že Lichtenštejnsko velmi rychle přijalo všechny potřebné změny zákonů a již řadu let splňuje požadavky

OECD nebo EU. Finanční služby tvoří 26% HDP (a jejich podíl klesá) a svou velikostí je země za mnohem většími finančními centry, jako je např. Švýcarsko nebo Lucembursko.

Více než 39% HDP tvoří špičkový průmysl. Málokdo ví, že v Lichtenštejnsku sídlí největší světový výrobce bezpečnostních hřidelí volantů. Firma ThyssenKrup Presta je dodává většinu automobilek, včetně koncernu VW a mladoboleslavské Škodovky. Mezi další světově známé firmy patří HILTI, Hoval, Swarovski nebo potravinářský koncern Hilcona.

V roce 2012 dosáhl HDP **158.976 USD/obyvatele**. Do knížectví jezdí za prací stále více pracovníků ze zahraničí (zejména ze Švýcarska a Rakouska). V roce 2010 to bylo 17.570 pracovníků, v roce 2013 již 19.140, tedy téměř stejně, kolik pracovních sil má země sama. Dalších 30.000 pracovníků lichtenštejnské firmy zaměstnávají v zahraničí.

Graf: Průměrné měsíční platy v Lichtenštejnsku podle odvětví (2012, CHF)

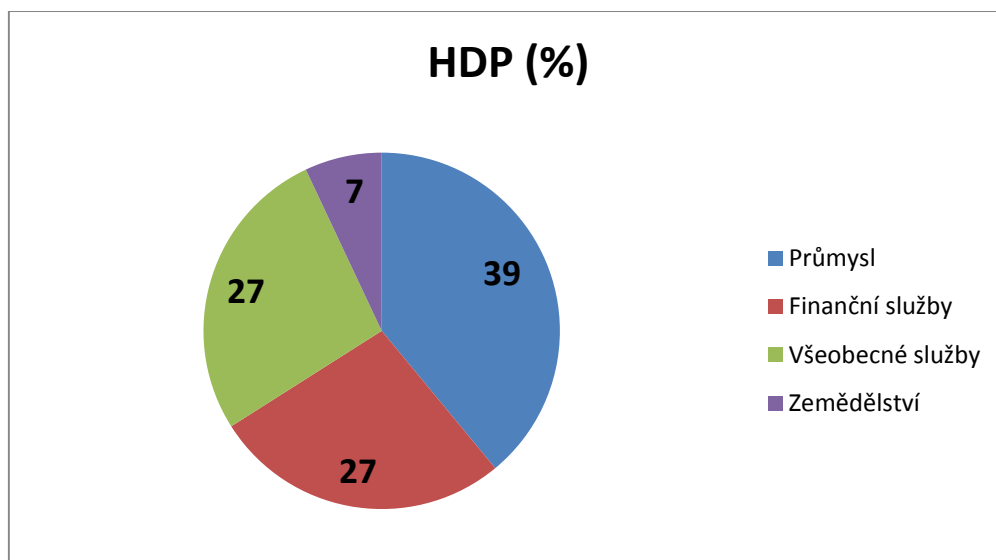

Vládnoucí kníže, i vláda, přijaly koncept tzv. **globálního knížectví**. Má-li malá, i když výkonná země, dlouhodobě obstát, musí mít nejen levný a funkční státní aparát, spolehlivou justici, moderní školství a sociální služby, ale také musí podporovat zahraniční investice svých firem. Pokud jde o státní správu a samosprávu její fungování je nastaveno tak, aby bylo efektivní. Země si nemůže dovolit zaměstnávat velké množství úředníků, přitom musí mít všechny úřady a funkce, které suverénní stát potřebuje. S tím souvisí i výběr a motivace zaměstnanců, kteří se průměrným měsíčním platem v roce 2012 řadily na třetí místo (8.035 CHF/měs.), hned za pracovníky ve finančním sektoru a školství.

Lichtenštejnské firmy dnes expandují do zahraničí, aby byly schopné obstát ve světové konkurenci nejen díky know-how a špičkové kvalitě, ale také výrobními náklady. V jejich zemi také není možné vyrobit vše, co je od lichtenštejnských výrobců objednáváno. Firmy profitují z promyšlené vládní podpory takových investic ve formě odpisů daní a současně i možností zaměstnávat zahraniční experty nebo manažery v Lichtenštejnsku.

Není tedy překvapením, že Lichtenštejsko patří mezi státy, které se umísťují na předních mezinárodních žebříčkách nejen, pokud jde o životní úroveň, ale také vzdělání nebo podmínky pro podnikání.

Graf: Podíl sektorů na tvorbě HDP (% , 2012)

Tab.: Inlace v Lichtenštejsku (%)

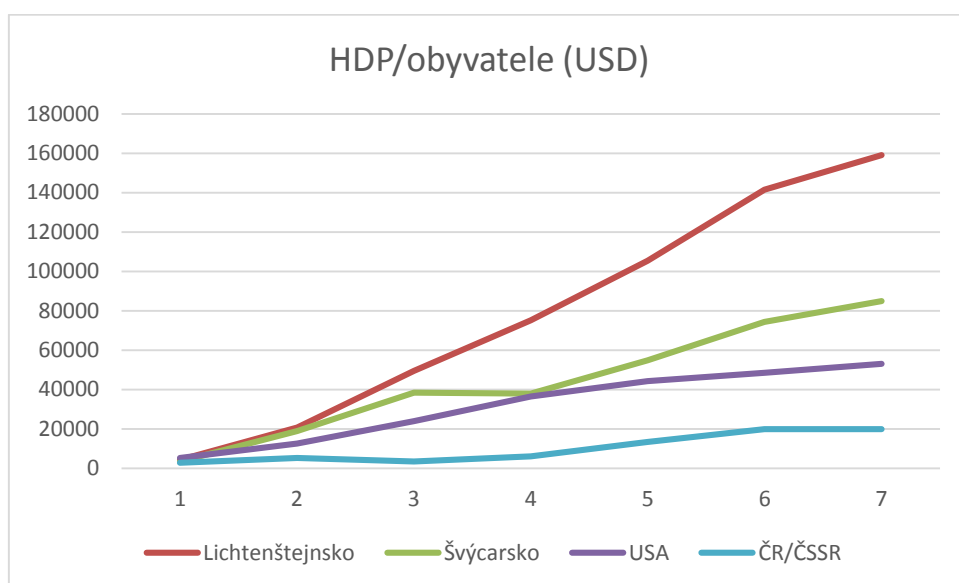
Rok	Průměrný růst cen
2007	0,7
2008	2,4
2009	0,5
2010	0,7
2011	0,2
2012	-0,7
2013	-0,2

Tab.: Hrubý národní důchod Lichtenštejska celkem a na obyvatele

Rok	HDP (mld. CHF)	HDP/obyv. (CHF)
2006	5	181970
2007	5,5	194020
2008	5,5	187690
2009	4,9	166580
2010	5,3	181780
2011	5,1	171040
2012	5,1	169540

Tab. a graf: Srovnání HDP/obyvatele Lichtenštejska, Švýcarska, USA a ČR/ČSSR (USD/obyv.)

Rok	Lichtenštejsko	Švýcarsko	USA	ČR/ČSSR
1970	4237	3344	5247	2788
1980	20668	18785	12598	5181
1990	49452	38332	23955	3339
2000	75075	37813	36450	5995
2005	105326	54799	44308	13318
2010	141458	74277	48377	19764
2013	158976	84815	53042	19845

Tab.: Počet zaměstnanců v Lichtenštejsku

Rok	Zaměstnanci - rezidenti	Občané pracující v zahraničí	Zaměstnanci dojíždějící ze zahraničí
1970	9336	368	2601
1980	12266	723	3297
1990	13970	950	6885
2000	16710	1105	11192
2010	18280	1516	17570
2011	18924	1950	18279
2012	19041	1952	18740
2013	18994	1910	19140

Veřejné finance

a) Státní rozpočet - 1995-2013 (mil. CHF)

Rok	1995	2000	2010	2011	2012	2013
Výdaje	466	598	1158	923	896	871
Příjmy	546	1116	1095	789	882	651
Saldo	80	518	43	-130	-14	-220
Odpisy	51	61	72	42	45	43
Saldo celkem	29	457	-30	-123	-120	-65

b) Obecní rozpočty – 1995-2013 (mil. CHF)

Rok	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Výdaje	139	145	179	185	206	187
Příjmy	288	267	314	318	292	277
Saldo	149	122	135	134	86	89
Odpisy	65	73	94	83	80	72
Saldo celkem	84	49	41	51	5	17

Daňové příjmy podle druhu – 2011 a 2013 (mil. CHF)

	2011	2013
DPH	206	192
Daň z příjmu a kapitálu	167	118
Daň z příjmu a majetku	161	150
Ostatní daně a cla	104	86
Kapitálová daň (firemní)	66	46
Kolky	49	40
Kupóny	59	37

Veřejné výdaje podle druhu – 2011 a 2013 (mil. CHF)

	2011	2013
Sociální služby	237	221
Školství	162	164
Všeobecná správa	113	118
Bezpečnost	69	65
Finance, daně	550	177
Ostatní	136	134

Tab. Pořadí zemí podle velikosti HDP na obyvatele v roce 2013

Pořadí	Stát	USD/obyv.
1	Monako	173377
2	Lichtenštejnsko	152933
3	Lucembursko	113373
4	Norsko	103586
5	Katar	93352
6	Švýcarsko	84854
7	Austrálie	65600
8	Švédsko	60566
9	Dánsko	59921
10	San Marino	57293
11	Singapur	54649
12	USA	52392
13	Kanada	52270
14	Kuvajt	52198
15	Nizozemí	50930
16	Rakousko	50420
21	Německo	45091
23	Velká Británie	42423
24	Francie	42339
28	Japonsko	38528
31	Španělsko	28944
37	Slovinsko	23161
41	Řecko	21722
43	Česká republika	19510
46	Slovensko	17573

Pramen: OSN National Accounts Main Aggregates Database, 2013

Prameny: *Liechtenstein in Figures 2013 a 2015, Office of Statistics Principality of Liechtenstein*

OSN National Accounts Main Aggregates Database, 2013